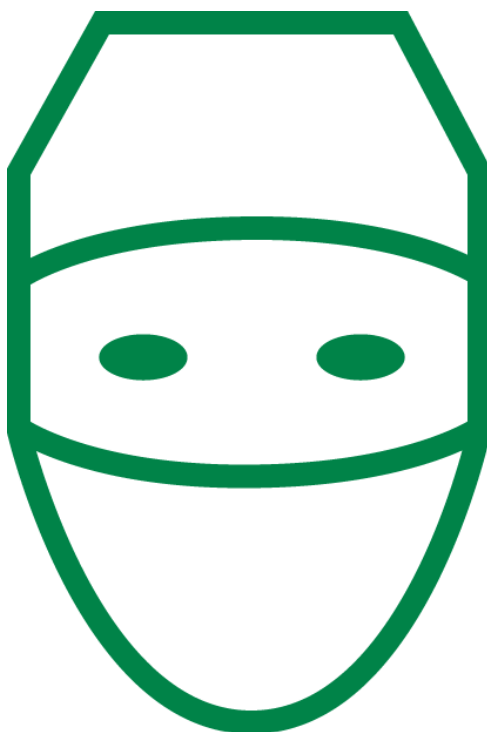

Riksföreningen anser och rekommenderar

-angående säker läkemedelshantering intraoperativt

Antagna 2018-01-14

Riksföreningen för Operationssjukvård

rfop@rfop.se
www.rfop.se

Inledning

Följande riktlinjer har utarbetats av Kvalitetsrådet på uppdrag av styrelsen i Riksföreningen för operationssjukvård. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ordination och hantering av läkemedel i hälso- och sjukvården; HSLF-FS 2017:37 ligger till grund för Riksföreningen anser och rekommenderar om säker läkemedelshantering intraoperativt. Intentionen med rekommendationen är att varje patient ska få en god och säker vård som vilar på kvalitet utifrån evidens samt skapa god arbetsmiljö för operationssjuksköterskor och medarbetare i teamet. Detta dokument kan med fördel användas som grund för verksamhetens lokala instruktion för läkemedelshantering.

Bakgrund

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ordination och hantering av läkemedel i hälso- och sjukvården; HSLF-FS 2017:37, reglerar tillämpningen av läkemedelshantering. I HSLF-FS 2017:37 Kapitel 4. Ledningssystem. § 1-3 framgår att vårdgivaren fortlöpande ska följa upp läkemedelshantering och bör minst en gång per år genomföra en extern kvalitetsgranskning av processer och rutiner kring läkemedelshantering. Med säker intraoperativ läkemedelshantering avses ordination, iordningställande, administrering och överlämnande av läkemedel.

Följande styrdokument reglerar säker läkemedelshantering intraoperativt:

- SFS 2015:315 Läkemedelslag
- SFS 2014:821 Patentlag
- SFS 2011:927 Avfallsförordning
- SFS 2010:659 Patientsäkerhetslag
- SFS 2009:400 Offentlighets- och sekretesslag
- SFS 2008:355 Patientdatalag
- SFS 1998:204 Personuppgiftslag
- SFS 1996:799 Patientskadslag
- SFS 1993:100 Högskoleförordningen
- SFS 1988:220 Strålskyddslag
- HSLF-FS 2017:37 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ordination och hantering av läkemedel i hälso- och sjukvården
- HSLF-FS 2016:50. Föreskrifter om ändring i Läkemedelsverkets föreskrifter (LVFS 2012:14) om säkerhetsövervakning av humanläkemedel. Stockholm: Läkemedelsverket
- LVFS 2014:4 Läkemedelsverkets föreskrifter om beredning av radioaktiva läkemedel
- SOSFS 2011:9 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete
- SOSFS 1997:14 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om delegering av arbetsuppgifter inom hälso- och sjukvård och tandvård.
- Kompetensbeskrivning för legitimerad sjuksköterska med specialistjuksköterskeexamen inriktning mot operationssjukvård, 2011

Riksföreningen för operationssjukvård rekommenderar att WHO:s checklista för säker kirurgi alltid används som led i arbetet för att optimera patientens säkerhet.

Problembeskrivning

Läkemedelshantering i den perioperativa vården har identifierats som ett moment med hög risk för allvarliga händelser vilka kan resultera i lidande för patienten och kostnader för samhället.

Faktorer i den perioperativa miljön kan påverka en säker hantering av läkemedel. Dessa faktorer är bl.a.

- hantering i en aseptisk miljö
- tidspress
- akuta situationer
- buller/distraherande ljud
- bristande ljus
- otydliga verbala ordinationer genom munskydd
- läkemedel tas ur originalförpackning till den sterila miljön
- begränsad kunskap om läkemedel som hanteras intraoperativt;
- inkonsekvent märkning av iordningsställda läkemedel
- läkemedel som hanteras av flera personer innan administrering
- akutläkemedel som finns tillgängligt i olika styrka
- läkemedel som ser lika ut och som låter lika och som förvaras nära varandra
- långa operationer kan leda till trötthet
- vård som ges till patienten samtidigt av flera olika professioner samt avlösning av operationssjuksköterska under pågående operation

Målet för säker intraoperativ läkemedelshantering ska bygga på följande faktorer. Rätt patient och ordination (läkemedel/aktiv substans, styrka, dos, läkemedelsform administrationssätt och administreringstillfällen).

Vid ett kirurgiskt ingrepp ansvarar operationssjuksköterskan för en säker intraoperativ läkemedelshantering och att föreskrivna kontroller utförs. Med säker intraoperativ läkemedelshantering avses ordination, iordningställande, administrering och överlämnande av läkemedel. I operationssjuksköterskans ansvar ingår att ha kunskap om de läkemedel som förekommer intraoperativt. Sjuksköterskestudenter som genomgår verksamhetsförlagd utbildning får iordningställa och administrera läkemedel under tillsyn av ansvarig operationssjuksköterska. (HSLF-FS 2017:37; 7 kap, § 7). Specialistsjuksköterskestudenter som redan har svensk legitimation lyder under patientsäkerhetslagen och ansvarar således själva för de läkemedel de hanterar intraoperativt.

Vårdgivaren har ansvar för att utarbeta rutiner för delegeringar som förekommer på en operationsavdelning.

Operationssjuksköterskans ansvar är att se till att personen som får en delegering har tillräcklig kompetens vad gäller läkemedel och risker för att säkerställa en god och säker vård.

Den ansvariga läkaren ska skriftligt ordinera planerade läkemedel som ska användas under ingreppet alternativt bör generella direktiv finnas för de kirurgiska ingrepp som regelmässigt utförs vid operationsavdelningen. Operationssjuksköterskan klargör ordinationer som innehåller förkortningar, symboler och liknande, med ansvarig kirurg, för att undvika missförstånd.

Preoperativ läkemedelshantering

Operationssjuksköterskan ska inhämta information om ordination och eventuell överkänslighet och kontraindikation hos patienten före iordningställandet av läkemedel. Därefter kontrolleras patientens identitet, läkemedlets namn, styrka och läkemedelsform samt dos och tidpunkt mot ordinationshandlingen. Bekräfta att läkemedel ligger i sin originalförpackning och kontrollera utgångsdatum samt sterilitet. Utför en visuell inspektion av läkemedlet dvs. partiklar, missfärgning.

- Maximal dos bekräftas med teamet. FASS och lokala riktlinjer ska finnas tillgängliga i operationssalen
- Läkemedel som ska blandas ska iordningställas i slutna system samt markeras med tillsatsetikett
- Undvik att störa eller avbryta den som iordningställer läkemedel, samt undvik avlösning under pågående läkemedelshantering
- Spara alla läkemedelsförpackningar till dess att operationen är avslutad

Intraoperativ läkemedelshantering

Om ett läkemedel behöver iordningställas och administreras eller överlämnas under pågående ingrepp sker detta på samma sätt som beskrivits under rubriken preoperativa förberedelser. Muntlig ordination kan ske i situationer då patienten behöver läkemedel vid omedelbar behandling men bör undvikas/minimeras samt dokumenteras så snart som möjligt.

- I det sterila området förbereder operationssjuksköterskan sprutor och infusionspåsar för läkemedel genom att märka dessa med godkända steriliserade etiketter alternativt kan en steril penna med tillhörande blanka etiketter användas
- Etiketten ska märkas med läkemedlets namn och styrka
- Märkning med etikett ska ske även om endast ett läkemedel används
- Stäm av med ansvarig kirurg och kommunicera aktivt dvs. läs högt läkemedelsnamn, styrka, dos innan läkemedlet administreras eller överlämnas till läkaren
- Informera anestesijuksköterska eller -läkare om läkemedelsadministrering

Postoperativ läkemedelshantering

Efter avslutad operation dokumenterar operationssjuksköterskan iordningställande, administrering eller överlämnande av läkemedel som förekommit under det kirurgiska ingreppet i patientens journal. Tydliga rutiner ska finnas så att dubbeldokumentation undviks.

- Eventuella biverkningar observeras, dokumenteras och rapporteras
- Operationssjuksköterskan dokumenterar iordningställande och överlämnande av läkemedel
- I förekommande fall dokumenteras de läkemedel som har iordningsställts och administrerats av operationssjuksköterskan
- Läkemedelsrester och förpackningar avvecklas på ett säkert och miljömässigt korrekt sätt

Särskilda observandum

- Förtryckta ISO-certifierade etiketter, som anger den verksamma substansen, har framtagits av Swedish Standards Institute [SIS], kan med fördel användas för märkning av läkemedel
- Omärkta läkemedel och vätskor i det sterila området får inte förekomma och ska kasseras
- Vid avlösning av instrumenterande operationssjuksköterska verifieras framtagna läkemedel visuellt och verbalt
- Medicinska gaser är läkemedel
- Överblivna läkemedel samt behållare omhändertas som läkemedelsavfall och sorteras enligt lokal anvisning

Referenser

AFS 2005:5. Cytostatika och andra läkemedel med bestående toxisk effekt. Stockholm: Arbetsmiljöverket (ändringsföreskrift AFS 2009:06).

AORN (2017). Guideline for Medication Safety - Perioperative Standards and Recommended practices. Denver: AORN.

AORN (2006). AORN Guidance Statement: Safe Medication Practices in Perioperative Settings Across the Life Span. *AORN Journal*. August 2006, Vol 84, NO 2. s 276-283.

HSLF-FS 2017:37. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ordination och hantering av läkemedel i hälso- och sjukvården. Stockholm: Socialstyrelsen.

HSLF-FS 2016:50. Föreskrifter om ändring i Läkemedelsverkets föreskrifter (LVFS 2012:14) om säkerhetsövervakning av humanläkemedel. Stockholm: Läkemedelsverket

Jennings, J. (2007). Medication Safety: Just a Label Away. *AORN Journal*. October 2007, Vol 86, No 4 s 618-625.

LVFS 2014:4. Läkemedelsverkets föreskrifter om beredning av radioaktiva läkemedel. Stockholm: Läkemedelsverket.

SFS 2015:315. *Läkemedelslag*. Stockholm: Riksdagen.

SFS 2014:821. *Patientlag*. Stockholm: Riksdagen.

SFS 2011:927. *Avfallsförordning*. Stockholm: Riksdagen.

SFS 2010:659. *Patientsäkerhetslag*. Stockholm: Riksdagen.

SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*. Stockholm: Riksdagen.

SFS 2008:355. *Patientdatalag*. Stockholm: Riksdagen.

SFS 1998:204. *Personuppgiftslag*. Stockholm: Riksdagen.

SFS 1996:799. *Patientskadslag*. Stockholm: Riksdagen.

SFS 1993:100. *Högskoleförordningen*. Stockholm: Riksdagen.

SFS 1988:220. *Strålskyddslag*. Stockholm: Riksdagen. (ny lag föreslås 2018-04-01)

Socialstyrelsen Riskområden i hälso- och sjukvården
Hämtad 2017-10-30 från <http://www.socialstyrelsen.se/patientsakerhet/riskomraden>

SOSFS 2011:9 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete. Stockholm: Socialstyrelsen.

Svensk sjuksköterskeförening (2012). *Kompetensbeskrivning för legitimerad sjuksköterska med specialistsjuksköterskeexamen inriktning mot operationssjukvård*. Hämtad 2017-10-30 från <http://www.swenurse.se>

Svensk sjuksköterskeförening (2012). *Svensk sjuksköterskeförenings strategi för utbildningsfrågor*. Hämtad 2017-10-30 från <http://www.swenurse.se>

Swedish Standards Institute [SIS]SS-ISO 26825:2016. Svensk Standard. Anestesi- och respiratorutrustning - Etiketter för injektionssprutor innehållande läkemedel som administreras vid anestesi, avsedda att appliceras av användaren - färg, utformning och funktion (ISO 26825:2008, IDT).